

מדד השלום דצמבר 2005
פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

על רקע ההחמרה במצב הבטחוני בתקופה האחרונה והתחזקות הבולטות של נושא הביטחון בשיח הציבורי לקראת הבחירות, ובמקביל לירידה בבולטות הנושא החברתי-כלכלי בעיצוב ההעדפות של המצביעים, מצאנו לנכון לבדוק היכן עומד כיום הציבור הישראלי-יהודי ביחסו לפלסטינים ולחידוש המשא ומתן לשלום.

התמונה העולה היא מורכבת. מצד אחד הרוב בציבור הישראלי יהודי סבור כי הרשות הפלסטינית והמנהיגים העומדים בראשה אינם עושים מאמצים כנים למנוע את ירי הקאסמים מעזה וכי גם אם ישראל הייתה מסייעת במחוות שונות לאבו מאזן, כגון הסרת סגרים ומחסומים, מעמדו לא היה מתחזק באופן משמעותי ומידת השליטה של הרשות בארגונים השונים לא הייתה טובה יותר. יתירה מזו, הדעה השכיחה כיום – כבעבר – היא כי רוב הפלסטינים לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל והיו משמידים אותה לו יכלו. לפיכך אין תמה כי ההערכה השלטת היא כי מדיניות התגובה הנוכחית של ישראל היא חלשה מדי. ואולם, במקביל, מתברר כי רוב גדול מצדד באופן עקרוני בניהול משא ומתן לשלום עם הרשות ובהקמת מדינה פלסטינית עצמאית. זאת ועוד: הפופולריות של המשך הצעדים החד צדדיים היא נמוכה בכל אחד משני התסריטים הבאים: והיה ולאחר הבחירות ברשות לא תקום ממשלה פלסטינית יציבה, אז מעדיף הציבור הישראלי-יהודי את הותרת המצב כמות שהוא ללא פינוי נוסף עד שבצד השני ייכון שלטון יציב. ואולם, אם בעקבות הבחירות תקום ממשלה פלסטינית יציבה ההעדפה הברורה היא חזרה לשולחן הדיונים במטרה להגיע להסכם קבע.

הרעיון כי במסגרת הסכם קבע יוחלפו שטחים: בתמורה לסיפוח לישראל של גושי ההתנחלויות הגדולים יעבור ה"משולש" על תושביו הערבים הישראלים לריבונות פלסטינית, זוכה כיום לתמיכת של כמחצית מן הציבור היהודי – יותר בשמאל ובמרכז מאשר בימין - וכשליש מכלל הציבור אף תומכים בצעד כזה אפילו אם אזרחי ישראל הערבים המתגוררים באיזור האמור יתנגדו להעברת יישוביהם לריבונות הרשות.

באשר לקואליציה המועדפת לאחר הבחירות בישראל – גם כיום, כבעבר, ההעדפה בציבור היא לקואליציה רחבה שתכלול גם את מפלגות השמאל וגם את מפלגות הימין, כלומר לממשלת אחדות לאומית.

אלה הם הממצאים העיקריים של מדד השלום לחודש זה שנערך הימים ב-27-26 בחודש.

כבר בחודש שעבר, ראינו כי למרות שהרטוריקה של המתמודדים והמפלגות מתמקדת הפעם יותר מבעבר בנושאי חברה וכלכלה ולמרות שרוב המרואיינים העריכו כי אכן זה יהיה השיקול המכריע בהצבעה, הם עצמם שמו את השיקול הבטחוני בראש. החודש מצאנו כי חל היפוך בהערכת

המראויינים את כוונות הבוחר הישראלי, כך שהרוב כיום סבורים כי השיקול הבטחוני, ולא החברתי, הוא שיקבע עבור מי להצביע. - בסקר הנוכחי 42% טענו כך לעומת 38% שסברו כי השיקול החברתי הוא שיגבר בבחירות הקרובות (בחודש הקודם היו הנתונים 52% חברתי כלכלי ו 27% מדיני-בטחוני).

השינוי אינו מתמיה במיוחד על רקע ההחמרה בירי הקסאמים מעזה, אשר לדעת רוב מכריע - 81% - הרשות הפלסטינית והעומדים בראשה אינם עושים מאמץ של ממש למונעו, לאור ההערכה של 73% כי גם אם ישראל הייתה עושה לממשלת אבו מאזן מחוות מסוג הסרת סגרים ומחסומים במטרה לחזקה, התווה ובוהו בצד הפלסטיני לא היה פוחת. לאלו נוספת ההערכה היציבה זה שנים של הרוב – 63% הפעם - כי רוב הפלסטינים לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל והיו משמידים אותה לו יכלו. לפיכך, הדרישה המיידית היא להחריף את מדיניות התגובה של ישראל אשר 68% סבורים כי היא חלשה מדי (18% מעריכים אותה כמתאימה ו 5% בלבד כחזקה מדי). פילוח על פי ההצבעה לבחירות הקרובות לכנסת מעלה כי למעט מר"צ קיים קונצנזוס בקרב מצביעי כל המפלגות שתגובת ישראל היא חלשה מדי (ראו תרשים).

ואף על פי כן, הנתונים מורים כי הציבור בישראל אינו סבור כי נסתם הגולל על הסיכוי לשלום בעתיד. כך 73% תומכים עקרונית בניהול משא ומתן לשלום עם הרשות ו67% בכינון מדינה פלסטינית עצמאית. מעניין היה למצוא כי לתומכים עקרונית בכינון מדינה פלסטינית יש רוב אפילו בקרב המעריכים כי הפלסטינים לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל – 60% (לעומת 83% בקרב המתנגדים להערכה זו של עמדת הפלסטינים). יש לציין כי רוב כזה או אחר למעריכים את מדיניות התגובה של ישראל כחלשה מדי יש הן בקרב התומכים בכינון מדינה פלסטינית – 62.5% - והן בקרב מי שמתנגדים לכך – 86%.

כיום, 55.5% מעריכים כי ההתנתקות החד צדדית מעזה הוכחה כצעד נכון מבחינת האינטרס הלאומי הכולל של ישראל (38% סבורים כי לא כן הדבר ולשאר אין דעה ברורה). רוב למי שסבורים כי מדיניות התגובה של ישראל היא חלשה מצאנו הן בקרב מי שסבורים כי ההתנתקות היתה משגה – 82% - והן בקרב מי שסבורים כי היא היתה צעד נכון – 59%.

ואולם, חד צדדיות אינה הברירה המועדפת לעתיד, בין אם לאחר הבחירות הקרובות תקום ממשלה פלסטינית יציבה ובין אם לאו. אם יתקיים התסריט הראשון, כינון ממשלה פלסטינית יציבה, הרי שההעדפה הגורפת – 61% - היא בעד ייזום חזרה לשולחן הדיונים במטרה להגיע להסדר קבע, 16% הם בעד השארת המצב הקיים ללא פינוי נוסף ואילו 8.5% בלבד הם בעד נקיטת יוזמה חד צדדית לפינוי היישובים בגדה, על פי שיקולי הביטחון של ישראל. אם יתממש התסריט השני, ולאחר הבחירות לא תיכון ממשלה פלסטינית יציבה, הרי שהחלופה המועדפת – 35% - היא השארת המצב על כנו עד לכינון ממשלה יציבה והחלופה הבאה אחריה במרחק קטן בלבד - 31% - היא ייזום חזרה

לשולחן הדיונים במטרה להגיע להסדר קבע, כאשר רק 16% מחייבים במקרה כזה יוזמת פינוי חד-צדדי. כלומר, בשני התסריטים הציבור היהודי ברובו המכריע אינו תומך שוב בפינוי חד צדדי. אם כי, כפי שראינו בחודשים הקודמים, יש רוב לפינוי נרחב של ישובים יהודים מהגדה במסגרת הסכם עם הפלסטינים.

הרעיון של חילופי שטחים במסגרת הסכם קבע, כאשר תמורת השארת גושי ההתנחלויות הגדולים בידי ישראל תועבר ליד הרשות הפלסטינית, השליטה על המשולש, כולל מקומות יישוב ערביים גדולים כמו אום אל פאחם, זוכה כיום לתמיכה של 48% מהציבור היהודי ואילו 37% מתנגדים לכך (במדידה קודמת במארס 2002 היו הנתונים זהים). לשאלה "והיה ויתברר כי אזרחי ישראל הערבים המתגוררים במשולש מתנגדים להעברת יישוביהם לריבונות פלסטינית" השיבו 33% מכלל המרואיינים כי יתמכו בחילופי שטחים גם אם תהיה התנגדות כזו, 45% השיבו כי הם יתנגדו למהלך של חילופין אם תהיה התנגדות ול-21% לא היתה דעה בנדון (גם בנושא זה נשמרה היציבות מעבר לזמן). הצלבה של שתי השאלות – תמיכה או התנגדות לרעיון של חילופי שטחים עם השאלה בדבר נכונות לעשות כן חרף התנגדות תושבי המשולש, מעלה כי בקרב מי שתומכים בחילופין 58% תומכים במהלך כזה גם בניגוד לרצון האזרחים הערבים המתגוררים שם. פילוח התמיכה בחילופי שטחים על פי ההצבעה לכנסת בבחירות הקרובות מעלה, כפי שניתן לראות מן התרשים להלן, כי התמיכה בחילופי שטחים בשמאל ובמרכז גבוהה מזו שבימין החילוני והדתי.

בקרב המרואיינים הערבים 21% תמכו בחילופי שטחים על פי הדפוס שצוין, 68% התנגדו לכך ולשאר לא היתה דעה. רק 12% מהם תמכו בחילופין והיה והתושבים יתנגדו למהלך ואילו 81% התנגדו לו במצב כזה.

ובאשר למערכת הפוליטית לאחר הבחירות שיתקיימו בישראל בעוד חודשים אחדים, הרי שאם קדימה תזכה ושרון ימשיך לכהן כראש ממשלה, כבעבר, ההעדפה הבולטת היא לקואליציה רחבה שתכלול גם את מפלגות השמאל וגם את מפלגות הימין (42%), שעה שבין שתי החלופות האחרות אין הבדל כמעט בתמיכה - קואליציה רק עם מפלגות השמאל עדיפה בעיני 20% וקואליציה רק עם מפלגות הימין היא החלופה הרצויה ל 18%.

מדדים:

אוסלו 41.1; (למדגם היהודי: 37.0)

משא ומתן: 55.6; (למדגם היהודי 52.9)

פרויקט מדד השלום נערך במרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום והתכנית לחקר סכסוכים ויישובם ע"ש אוונס באוניברסיטת תל-אביב, בראשות פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן. הראיונות הטלפוניים בוצעו על-ידי מכון בי.י. כהן באוניברסיטת תל-אביב ב-27-26 בדצמבר, 2005 וכללו 591 מרואיינים/ות, המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת היהודית והערבית בארץ (לרבות יש"ע והקיבוצים). טעות הדגימה למדגם בגודל זה היא כ-4.5% לכל כיוון